

POSTANOWIENIE

13 grudnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Pawłyszcz

na posiedzeniu niejawnym 13 grudnia 2024 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa A.S. i S.G.

przeciwko [...] S.A. w W.

o ustalenie i zapłatę,

na skutek skargi kasacyjnej [...] S.A. w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 23 marca 2023 r., I ACa 752/22,

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

2. zasądza od [...] S.A. w W. łącznie na rzecz A.S. i S.G. 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie po upływie tygodnia od dnia doręczenia niniejszego postanowienia zobowiązanemu.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 30 czerwca 2022 r., I C 119/21, Sąd Okręgowy w Lublinie zasądził od pozwanego banku na rzecz powodowych kredytobiorców kwoty po 83 43,86 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 25 marca 2020 r. tytułem zwrotu nienależnych świadczeń, tj. rat kapitałowo-odsetkowych uiszczonych przez kredytobiorców na podstawie umowy o kredyt hipoteczny indeksowany do franka szwajcarskiego (CHF), zawartej 3 października 2008 r. przez powodowych

konsumentów z poprzednikiem prawnym pozwanego banku, a także ustalił, że umowa kredytu jest nieważna.

Wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną Sąd Apelacyjny w Lublinie oddalił apelację pozwanego.

Sąd odwoławczy ocenił, że zakwestionowane postanowienia umowne nie zostały indywidualnie uzgodnione z kredytobiorcami i nie mieli oni wpływu na postanowienia umowy dotyczące kształtowania przez poprzednika prawnego pozwanego banku kursu CHF. Postanowienia te dotyczą określenia wysokości wypłaconego kredytu jak i określenia wysokości rat, więc należy zakwalifikować je jako postanowienia dotyczące głównych świadczeń stron umowy. Są one abuzywne, ponieważ nie zostały sformułowane jednoznacznie, kształtują prawa i obowiązki kredytobiorców-konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają ich interesy. Sąd Apelacyjny uznał, że kredytobiorcy mają interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności, a reprezentowani przez zawodowego pełnomocnika jednoznacznie, bez jakichkolwiek widocznych po ich stronie wątpliwości, domagali się ustalenia nieważności umowy z uwagi na zawarcie w niej klauzul abuzywnych. Usunięcie abuzywnych postanowień umowy kredytowej prowadzi do jej upadku, a w konsekwencji do niezwiązania stron umową, skoro abuzywne okazały się te postanowienia umowy, które określały główny jej przedmiot, zaś umowa ta po wyeliminowaniu zakwestionowanych postanowień umownych jest sprzeczna z intencją stron, gdyż nie ma mechanizmu waloryzacji i powstaje problem z ustaleniem zasad przeliczenia kwoty udzielonego kredytu oraz wyliczaniem rat kapitałowo-odsetkowych spłacanych w walucie polskiej. W konsekwencji tego oraz wobec braku przepisów dyspozytywnych, które mogłyby zastąpić luki powstałe po wyeliminowaniu niedozwolonych klauzul, nie ma możliwości utrzymania umowy stron. Tym samym usunięcie klauzul waloryzacyjnych czyni zawartą przez strony umowę dotkniętą niedającym się usunąć brakiem, a wobec takiego żądania powodów, skutkującym jej nieważnością. Sąd Apelacyjny za niezasadny uznał również zgłoszony przez bank zarzut zatrzymania, przyjmując, że umowa kredytu nie jest umową wzajemną i wobec tego wykluczone jest stosowanie do niej art. 496 k.c. w związku z art. 497 k.c., a

ponadto byłoby to rażąco sprzeczne z zapewnieniem należytej ochrony kredytobiorców jako konsumentów.

Pozwany bank zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną i wniósł o jej przyjęcie do rozpoznania ze względu na bardzo liczne sformułowane przez bank zagadnienia prawne, w tym dotyczące:

1. określenia wysokości kwoty kredytu i rat kapitałowo-odsetkowych przy pomocy odesłania do tabeli kursów walut obcych banku w kontekście zasady swobody umów,
2. kwalifikacji postanowienia umowy kredytu jako abuzywne lub nieważne,
3. dopuszczalności żądania ustalenia nieważności umowy (art. 189 k.p.c.),
4. interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieistnienia stosunku prawnego w razie zgłoszenia roszczenia o zwrot dokonanych świadczeń na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu,
5. jednoznacznego charakteru klauzul obciążających konsumenta ryzykiem kursowym,
6. abuzywności klauzul umownych odwołujących się do tabel kursowych banku,
7. charakteru postanowienia umownego, które ma za przedmiot odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego, jako regulującego główne świadczenie stron umowy kredytu,
8. niezwiązania konsumenta klauzulą regulującą odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego i wpływu tego na ocenę klauzuli ryzyka i na upadek umowy,
9. sankcji nieważności umowy w kontekście zasady proporcjonalności, równości i pewności prawa oraz celów ochrony konsumenckiej prawa unijnego i polskiego,
10. możliwości skorzystania z norm dyspozytywnych celem trwania umowy kredytu czy stwierdzenia, że umowa podlega wykonaniu z wykorzystaniem do przeliczeń kursu średniego waluty indeksacji publikowanego przez Narodowy Bank Polski,
11. charakteru umowy kredytu jako umowy wzajemnej w kontekście możliwości skorzystania przez kredytodawcę z prawa zatrzymania.

Takie same problemy prawne – więc bez potrzeby ich powielania w tym miejscu – bank zawarł również w ramach przesłanki istnienia potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (lit. a–k kolejnej części wniosku banku o przyjęcie skargi do rozpoznania).

Bank powołał się również na nieważność postępowania, twierdząc, że zaskarżony wyrok Sądu drugiej instancji został wydany w warunkach nieważności postępowania, tj. z naruszeniem art. 379 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 367 § 3 k.p.c., wskutek rozpoznania przez ten Sąd apelacji banku w składzie jednoosobowym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego podlegała rozpoznaniu w składzie jednego sędziego na podstawie art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych. Powołaną przez skarżącego uchwałą składu 7 sędziów z 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22, Sąd Najwyższy uznał ten przepis za sprzeczny z Konstytucją, czym usiłował przywłaszczyć sobie kompetencje Trybunału Konstytucyjnego. Przy tym skład 7 sędziów był konsekwentny w uzurpowaniu sobie tych kompetencji i zgodnie z art. 190 ust. 3 Konstytucji, dotyczącym orzeczeń TK, określił, że uchwała obowiązuje od dnia jej podjęcia. Tymczasem zaskarżony wyrok został wydany wcześniej, 23 marca 2023 r., i także w świetle uchwały nie zaszła nieważność postępowania. Zatem nie zachodzi nieważność postępowania przed Sądem Apelacyjnym.

W odniesieniu do pozostałych przesłanek wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania należy zauważyć, że skutkiem podniesienia zagadnienia prawnego czy potrzeby wykładni może być przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania tylko pod warunkiem, że przynajmniej jedno z możliwych rozwiązań tych problemów prowadzi do zasadności skargi kasacyjnej. Nie można przyjąć skargi do rozpoznania, jeżeli podlegałaby ona oddaleniu niezależnie od odpowiedzi na postawione problemy prawne czy interpretacyjne. Zarówno przedmiot tych problemów i argumentacja sformułowana przez bank nie przemawiają w niniejszej sprawie za przyjęciem skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Należy zauważyć, że uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, do rangi zasady prawnej podniesiono tezy, iż:

1) w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów;

2) w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.

Powyższe tezy, wiążąc w niniejszej sprawie (art. 88 u.s.n.), uniemożliwiają przyjęcie skargi kasacyjnej, gdyż wykluczają trwanie stosunku prawnego po usunięciu z treści umowy źródła kursu walutowego. W celu uwzględnienia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania skarżący musiałby zakwestionować tezę Sądu drugiej instancji o nieuczciwym charakterze przeliczników walutowych ustanowionych w umowie lub zakwalifikowaniu umowy jako umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej. W orzecnictwie jest utrwalona teza o niedopuszczalności stosowania kursów walutowych ogłaszanych jednostronnie przez bank.

Kurs walut obcych ogłaszany przez bank na podstawie art. 111 ust. 1 pkt 4 pr.bank. wiąże klientów banku przy dokonywaniu z bankiem czynności prawnych w okresie od ogłoszenia kursu do ogłoszenia nowego kursu. Istotne jest tu jednak to, iż nie można umową zbindować konsumenta kursami, które dopiero zostaną ogłoszone, a orzecznictwo jednolicie uznaje takie zbindowanie przyszłym kursem za niedozwolone. Postanowienie o odesłaniu do tabeli kursowej banku, jako współokreślające wysokość pozostałego do spłaty zadłużenia, czyli główne świadczenie kredytobiorcy, co do zasady nie podlega ocenie w świetle art. 385¹ § 1 k.c., lecz tylko pod warunkiem, że postanowienie to zostało sformułowane w sposób jednoznaczny. Utrwalona jest rozszerzająca wykładnia tego warunku jako obejmującego nie tylko tekst warunku (jest jasne, co znaczy stosowanie kursu ogłoszonego przez bank), lecz także mechanizm działania tego warunku. Aby odesłanie było dozwolone, w umowie musiałyby zostać zawarte szczegółowe

zasady ustalania kursu tak, aby kredytobiorca sam mógł obliczyć ten kurs w danej chwili.

Problemów prawnych nie budzi też to – wobec treści art. 385¹ § 1 i 2 k.c. – które postanowienia charakterystyczne dla umów kredytów indeksowanych do franka szwajcarskiego są abuzywne, tj. tylko klauzula kursowa czy także klauzula ryzyka walutowego. Skoro będąc związanym uchwałą SN z 25 kwietnia 2024 r. Sąd Najwyższy w niniejszej sprawie nie mógł uznać umowy kredytu za ważną, bezprzedmiotowe jest rozważanie abuzywności części umowy w postaci mechanizmu indeksacji.

W odniesieniu do zasady proporcjonalności naruszenia interesów konsumenta i skutków orzeczonych przez sąd z uwzględnieniem równości wobec prawa należy zauważyć, że nieskodyfikowana zasada proporcjonalności nie może być samodzielną podstawą przyjęcia skargi do rozpoznania. Zarzut naruszenia zasady proporcjonalności może jedynie wspierać zarzut naruszenia prawa materialnego przez przyjęcie wykładni określonego przepisu naruszającej tę zasadę, przy istnieniu innego sposobu rozumienia przepisu, bardziej szanującego zasadę proporcjonalności.

Wykładni nie wymaga także art. 189 k.p.c. co do tego, czy w sytuacji, gdy kredytobiorcy przysługuje roszczenie o zapłatę, ma on interes prawny do wytoczenia powództwa wyłącznie o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego. Wprawdzie art. 189 k.p.c. nie może być podstawą ustalenia nieważności umowy, gdyż nieważność umowy jest jedynie przesłanką rozstrzygnięcia o innych żądaniach, w tym o żądaniu ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku kredytu. Jednak w praktyce orzeczniczej przyjęło się orzekanie o ważności umowy rozumianej jako skrótowe określenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego mającego powstać na mocy spornej umowy. Przy tym dopóki nieważna umowa nie zostanie wykonana w całości lub z innych przyczyn nie przestanie wiązać, strona umowy ma interes prawny w ustaleniu nieistnienia stosunku kredytu, tj. nieważności umowy kreującej ten stosunek, niezależnie od roszczeń powstałych w związku z wykonaną częścią umowy.

Skarżący bank wykazał występowanie zagadnienia prawnego związanego z zarzutem zatrzymania świadczenia wzajemnego. Problem uzależnienia

zgłoszonego zarzutu skorzystania z prawa zatrzymania od wcześniejszego postawienia wierzytelności chronionej w stan wymagalności nie ma wpływu na rozstrzygnięcie, ponieważ stronom umowy kredytu w ogóle nie przysługuje prawo zatrzymania. Na podstawie art. 487 § 2 k.c. umowa wzajemna polega na wymianie świadczeń: jedna strona świadczy na rzecz drugiej, a w zamian otrzymuje świadczenie od drugiej strony umowy. Świadczenia wzajemne powinny być spełniane jednocześnie, chyba że umowa lub ustawa stanowi inaczej (art. 488 § 1 k.c.). Zatem strony mogą postanowić, że jedna ze stron spełnia swoje świadczenie wcześniej, lecz przynajmniej z charakteru świadczeń wzajemnych powinna wynikać możliwość ich jednoczesnego świadczenia. W umowie kredytu nie jest możliwe jednoczesne spełnienie świadczeń stron. Jednoczesna wypłata kredytu i jego spłata pozbawiłyby umowę jakiegokolwiek sensu. Umowa kredytu nie jest umową wzajemną. Świadczeniami wzajemnymi mogą być tylko świadczenia różnorodnjowe (wyrok SN z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, OSNC-ZD D/2022, poz. 44). Świadczenia pieniężne mogą być świadczeniami wzajemnymi tylko pod warunkiem, że mają zostać spełnione w różnych walutach (umowa sprzedaży waluty obcej). Niezależnie jednak od kwalifikacji umowy kredytu jako wzajemnej albo niewzajemnej prawo zatrzymania może przysługiwać tylko w przypadku świadczeń różnorodnjowych. W uchwale 7 sędziów z 19 czerwca 2024 r., III CZP 31/23, Sąd Najwyższy uznał, że prawo zatrzymania nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelnością drugiej strony.

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ k.p.c. oddalił wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania.

Na podstawie art. 98 k.p.c. powodowi przysługuje od skarżącego zwrot kosztów sporządzenia odpowiedzi na skargę kasacyjną w wysokości stawki minimalnej określonej w stosowanym odpowiednio § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Min. Sprawiedl. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

(M.M.)

[a]